

з місцевим історичним і топографічним контекстом. Лише тоді можна сподіватися на об'єктивне тлумачення структури й семантики твірної основи топоніма.

Василь Яцій

ВІДТОПОНІМНІ ПРИКМЕТНИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ДЕРИВАТИ ВІД ОЙКОНІМІВ НА -ИЧ-І ТА -ЧЕ)

Одне з актуальних і невідкладних завдань сучасної української ономастики — унормування і кодифікація відтопонімних прикметників, тобто офіційних найменувань сільських, селищних і міських рад. Цій проблематиці присвячено ономастичні праці багатьох вітчизняних мовознавців — В. О. Горпинича, В. Т. Горбачука, П. П. Чучки, В. П. Шульгача та ін. Досі ж немає універсального словника-довідника відтопонімних прикметників України, укладеного за вимогами правопису.

У дослідженнях із відтопонімного словотвору східнослов'янських мов відзначено, що «відтопонімні прикметники (ад'єктивні) становлять важливу частину словникового складу мови, оскільки в назвах життєво необхідних суспільних і побутових реалій вони є обов'язковими елементами, що не мають і не можуть мати синонімічних відповідників» (Горпинич В. О. Відтопонімні прикметники в українській мові (Питання теорії і історії словотвору). — К., 1976. — С. 3; далі — Горпинич). Натомість «прикметникові форми від географічних назв – найменш унормована ділянка граматики» (Горбачук В. Т. Відтопонімні лексичні утворення в говорах Вінниччини // XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей / Відп. ред. Ф. Т. Жилко. — К., 1965. — С. 165). Саме порівняльно-історичний та етимологічний методи дослідження відтопонімних прикметників у діахронному та синхронному аспектах, вивчення давніших документальних фіксацій ойконімів дає змогу обґрунтувати за першими історичними згадками відповідного найменування

поселення правильне утворення деривата. Без сумніву, робота над таким довідником потребує багатьох зусиль науковців, проте практична необхідність такої праці очевидна.

За нашими спостереженнями з-поміж багатьох словотвірних моделей утворення відтопонімних прикметників найбільше помилок пов'язано з похідними від назв населених пунктів на *-ич-і* та *-че*.

Так, у Львівській області станом на 1 квітня 2013 р. зафіксовано 181 найменування поселень із топонімоформантом *-ич-і*. Існує думка, що такі ойконіми належать до найдавніших назв поселень (Горпинич В.О. Утворення прикметників від топонімів на *-ич-і* в українській мові // Українська мова і література в школі. — 1974. — №2. — С. 21). Одночасно з появою найменувань поселень на *-ич-і* в мові формувалися і відповідні відтопонімні прикметники.

За допомогою цього форманта утворилися такі назви поселень: *Гоня́тичі* (наголос в ойконімах подано за виданням: Історія міст і сіл Української РСР: Львівська область. — К., 1968. — 980 с.) (Мк.) (уперше топонім згадується як *Honiaticze* в 1433 р.); *Корéличі* (Пр.) (задокументоване в 1432 р. як *Corlezycze*); *Лисі́ничі* (Пс.) (історично назва поселення згадується як *Лисиничі* (*Lesienice*) у 1785-1788 рр. і 1819-1820 рр.); *Мужило́вичі* (Яв.) (у 1785-1788 рр., 1819-1820 рр. найменування села засвідчене як *Мужиловичі* (*Miżułowice*)); *Нади́чі* (Жв.) (історично назва зафіксована як *Надичі* (*Nadycze*) у 1785-1788 рр., 1819-1820 рр.); *Пикуло́вичі* (Пс.) (згадується в документах як *Пикуловичі* (*Pikulowice*) у 1785-1788 рр. і 1819-1820 рр.); *При́лбичі* (Яв.) (відоме у 1785-1788 рр., 1819-1820 рр. під назвою *Прилбичі* (*Przyłbice*)); *Середке́вичі* (Яв.) (уперше документально ойконім згадується у XVIII ст. як *Улицько Середкевич* (*Ulicko Serekiewicz*)); *Стари́чі* (Яв.) (згадане як *Старичі* (*Starzyska*) у 1785-1788 рр., 1819-1820 рр.); *Тудорко́вичі* (Скл.) (ойконім відомий як *Тудорковичі* (*Tudorkowice*) у 1785-1788 рр. і 1819-1820 рр.); *Ўшко́вичі* (Пр.) (уперше зафіксоване у 1392 р. під назвою *Uszkowice*); *Шоломи́ничі* (Гр.) (документально назва поселення згадана у 1785-1788 рр. та 1819-1820 рр. як *Шоломиничі* (*Szolomienice*)); *Я́струбичі* (Рд.) (писемно засвідчене як *Яструбичі* (*Jastrzębica*) у 1785-1788 рр. і 1819-1820 рр.).

Основним засобом творення ад'ектонімів є простий суфікс *-ськ-ий* (Горпинич, б), який, приєднуючись до *-ич-і* (*-ич-* + *-ськ-*), давав *-ицьк-*, що й підтверджують історичні пам'ятки (див. дет.: Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. – К., 2001. — С. 170; далі – Шульгач)).

Отже, від наведених вище топонімів слід утворювати похідні найменування місцевих адміністративно-територіальних одиниць – *Гонятицька, Корелицька, Лисиницька, Мужиловицька, Надичька, Пикуловицька, Прилбичька, Середкевицька, Старицька, Тудорковицька, Ушковицька, Шоломиницька та Яструбицька*.

Зауважимо, що автори-укладачі «Адміністративно-територіального поділу України» (станом на 1 квітня 2013 р.) допустили грубі помилки в утворенні відтопонімних прикметників аналізованої словотвірної моделі, пор. зафіксовані назви: *Гонятичівська, Кореличівська, Лисиничівська, Мужилівичівська, Надичівська, Пикуловичівська, Прилбичівська, Середкевичівська, Старичівська, Тудорковичівська, Ушковичівська, Шоломиничівська, Яструбичівська*. Такі відтопонімні утворення сприймаються як похідні від онімів із суфіксом присвійності *-ів* (*Гонятичів, Кореличів, Лисиничів, Мужилівичів, Надичів, Пикуловичів* тощо). З погляду структурно-значенневого, на думку В. О. Горпинича, морфема *-ів-* у форманті *-івськ-ий* при утвореннях від топонімів на *-ич-* – явище надлишкове, тому що, по-перше, до прикметника не вносить ніяких додаткових значеннево-емоційних елементів, а, по-друге, морфема *-ів-* тут не запобігає елізії (усіченню) топонімоформанта *-ич-і*. Його зникнення або збереження при словотворенні не пов'язане з будовою і характером словотворчого ад'ектонімного суфікса.

У сучасному ойконіміконі Львівщини також поширені найменування із формантом *-че*: *Більче* (Мк.) (історично відоме як *Більче (Bilcze)* у 1885-1788 рр. та 1819-1820 рр.); *Гійче* (Жв.) (у 1785-1788 рр. і 1819-1820 рр. документально зафіксоване під назвою *Гійче (Hujcze)*); *Завідче* (Рд.) (одна з перших історичних згадок – *Завидче (Zawidcze)*, засвідчена у 1785-1788 рр., 1819-1820 рр.); *Розгірче* (Стр.) (найменування села відоме як *Розгірче (Rozhurcze)*, 1785-1788 рр., 1819-1820 рр.) та *Стремільче* (Рд.) (у 1503 р. документально засвідчене під назвою *Стремільче*).

Як зазначає В. П. Шульгач, «від топонімів на *-ча, -че* [...] у староукраїнській мові творилися прикметники з суфіксом *-ськ-*, при цьому перед приголосним *-ч-* відбулася вокалізація *-ь- > -е-*, а група *-чськ-* > *-цьк-*» (Шульгач, 168). Отже, від наведених ойконімів утворюються такі похідні прикметники: *Більче* — *Білецька*, *Гійче* — *Госцька*, *Завидче* — *Завидецька*, *Розгірче* — *Розгорецька*, *Стремільче* — *Стремілецька*.

Засвідчені в «Адміністративно-територіальному поділі України» похідні від топонімів на *-че* (після приголосних), утворення із суфіксами *-анськ-*, *-енськ-*, а також *-івськ-* (*Більче* — *Більченська*, *Гійче* — *Гійченська*, *Завидче* — *Завидченська*, *Розгірче* — *Розгірченська* та *Стремільче* — *Стремільченська*) хибні, оскільки такий словотвір суперечить правилам української деривації.

Нормативні ж відтопонімні прикметники, утворені від наведених вище географічних назв, співвідносні також з окремими формами українських прізвищ, що зафіксовані в лексикографічних джерелах, як-от: *Білецький*, *Лисинецький*, *Старицький*, *Яструбицький* та ін.

Отже, аналіз двох моделей відтопонімних прикметників сучасного ойконімікону Львівської області засвідчує важливість нормування найменувань місцевих рад, утворених від назв поселень. Адже тільки унормований реєстр відносних прикметників унеможливить помилкове написання назв місцевих адміністративних одиниць.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ РАЙОНІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Гр. — Городоцький
 Жв. — Жовківський
 Мк. — Миколаївський
 Пр. — Перемишлянський
 Пс. — Пустомитівський

Рд. — Радохівський
 Скл. — Сокальський
 Стр. — Стрийський
 Яв. — Яворівський